

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Thesaurus Eloqventiae Sacrae Et Profanae, Saluti &
incolumitati Rerumpublicarum utilissimae**

Alberti, Alberto

Coloniae Agrippinae, 1669

Inopia ingenii Adversariorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69225](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69225)

Inopia ingenii Aduersariorum.

231 **M**agna est istorum imbecillitas ingenii, Auditores, magna profectio; sed longè major inopia. An enim qui adulterinos solent numos percutere, dum quantum argenti, auriq; demunt, tantumdem æris, aut stanni sufficiunt, diuitiarum vim, copiamve commoneat adulterio ostendunt? imò summæ egestatis angustias non obscurè significant. Nam **A** homines de plebe, capite censi, ad incitas redacti, urbis quisquiliæ, in fures, inopiâ sollicitante, transcripti, æs pro auro, pro argento stannum per bellam ludificationem conantur distrahere; ac licet se certum ad laqueum, atque interitum suo artificio destinari, rapiq; intelligant; rei tamen familiaris pressi mendicitate, pecunias ante inficere corrumpereque non desinunt, quàm è paribulo, & cruce ritè pependent. **B** **C** **D** Quid hic muginari, quid hiscere aureæ adulteri eloquentiæ audebunt? Quam enim Oratio tota ex argento, atque auro solidorum argumentorum conflanda sit; cur tam ingenti aureorum argumentorum pondere subducto, tantum illi æris, stanniq; hoc est, plumbeorum acuminum, sensiculorum, argutiarumque subijciunt? Præ summâ ingenii paupertate: Cur, ubi ad confirmandam quæstionem argenteum unum argumentum cuderunt, aliaque rursus & alia item argentea; mox aurea, & aurea semper melioris notæ enthymemata fundenda erant; illi contra, ac præposterè æro-

Erum bracteas acuminum non tam metalli,
Fquàm sui interimenta ingenii perversè sup-
 ponunt? ut eos cuncti, ingenii inopiã vexari re-
 cognoscant. Ingenii verè divitis, verè magni,
 ac regii est, firmum ubique argumentum, ar-
 gentum puta, atque aurum, non inanium acu-
 minum, sed validarum rationum, quæ Audito-
 rum non aures tantùm demulceant, sed ani-
 mos quoque devinciant, liberaliter spargere.
 At ingenii vestri arida, & sterilis vena, tam præ-
 tiosi metalli nihil solita dare, pro aureis ratio-
 nibus ærea acumina, stanneasque argutias ad
 sui extremam egestatem testandam suppedi-
 tat. Unum tamen est, quod ego vos, eloquen-
 tiæ corruptores, in præsens amicè monere vo-
 lo. Magnum profectò vos, Orationum, Con-
 cionumque eversores manet supplicium, Elo-
 quentiæ adulteria dediscite aliquando, alioqui
 inexplicabilis probri laqueus, bustumque per-
Genne dedecoris vestro huic imminet ingenio,
 atque artificio.

132. Verùm in tantã ingenii egestate non
 deerit, credo, vel obolo conductus Patronus
 aliquis, qui inopiæ dedecus ab ingeniosis
 istis hominibus nitatur arcere. An ingenii
 putabis inopiam, vociferabitur usque ad ra-
 vim, tam multas, tam spissas, tam elegantes
 quacunquè de re infarcire sententias? Inge-
 nii tenuioris supellex erit, tantam acuminum
 segetem, tantam gratiarum varietatem, ran-
 tam sensiculorum copiam omni prope modum
 versu prodigere? Imò verò ingenii opulen-
 tissimi summæ divitiæ sunt, summa fecun-
 ditas,

ditas. Ingenii curta res erit, erit egestas to- A
 tam Orationem pretiosis argutiarum gem-
 mis in crustare, lepōrum carbunculis inter-
 pungere, aureis venerum phaleris convestire?
 Quid? an non ingenii gloria, ac palma totā
 hac disputatione nobis vel à te ipso, dicent,
 videtur esse ultro concessa? At, velint nolint,
 Adversarii mei ingenio depauperato sunt, &
 vel hoc ipsum intemperantiæ acuminum pa-
 trocinium intemptivum, in magnā est ege- B
 state sollertiæ. Doceant enim, quaeso, me
 subtiles adeo Declamatores (lubet enim ali-
 quid à tam ingeniosis viris discere) quid sit
 hoc, quo tantopere exultant, ingenium? Si
 Aristotele Philosophorum omnium ingenio-
 sissimo ingeniosiores haberi nolunt, neque
 ejusdem placitum aspernantur; sollertia, sive
 ingenium, ut ille definit, nihil aliud est, quàm
 argumenti, quod ab eo medium appellatur,
 celerrimo intelligentiæ molimine excogita-
 tio. * Quæro jam ego hoc loco, ut aliquis in
 ordinem ingeniosorum cooptetur, satis ac
 est, ut multa, licet toto disiuncta cælo, inve-
 niat, ac proferat? Nullo modo. Nam & fu-
 riosi, amentesque rerum novarum, atque ab-
 ditarum vim infinitam profundunt; & vino
 paulò hilarius indulgentes, proximique ebris
 loquentiā nulli invident Oratoris eloquen- C
 tiæ; & circulatores de trivio, ac præstigiato-
 res magnum ubique historiarum, fabularum,
 disteriorum, & faceriarum manipulum ex-
 pliciant; & tamen eorum nemo, si sapientum
 judi-

* Lib. 1. Poster. cap. ultimo.

judicio credimus, hoc nomine supra plebeia se se effert ingenia. Quam, obsecro, ob causam? cur? quia ut aliquis ingenii prærogativa donetur, haud satis est, multa ab eo, quantum velocissimè, inveniri, ait Aristoteles; sed necesse præterea est, ut quæveniuntur, media sint argumenta: media autem argumenta esse non possunt, nisi ad consequendum finem aptè librentur; quum media idcirco dicantur, non solum quia utrique propositionis extremo veluti media interjiciuntur, sed etiam quia velut accommodata, notaque instrumenta ad conclusionem ignotam extrahendam in lucem assumuntur. Neque est, cur quis hanc rerum certo quadrantium fini subitam excogitationem judicio potius, quam ingenio ad scribendam pertendat. Siquidem ut judicium reliquis Rhetoricæ partibus admixtum ferè est, in dispositione autem maximè dominatur; ita tota inventio, quanta quanta est, solius ingenii planè foetus & proles est; neque hæc ingeniosa, nisi quæ sunt excogitata, cum fine, cujus gratiâ excogitata sunt, concinant, dici jure potest. Non sunt igitur furiosi, amentes, ebrii, circulatores, & similes, et si pleræque inveniant citissimè, ingeniosi; quia temerè ea promunt, nullique consentanea fini præcipitanter effundunt. Nisi fortè illam ipsam ingenii dotem qualemcunque, quam vilia ista capita sibi vendicant, huc quoque pertinere ea propter censeant, quòd illas omnes, quas garrunt, nugæ ad oblectationis finem, quem proximè captant, obtinendum, apposi-

tè admodum architectentur : in quo ego eis non invitus facilè subscripserim, quum tanto magis hinc compertum maneat, palmarem ingenii excellentiam tum egregiè spectari, quum omnia, quæ de suo artifex profert, ad finem molli brachio exterebrandum bellissimè consentiunt.

D

133. Haud tamen satis est, ut ingenii laude portaris, momento inventa argumenta certum ad finem convenienter adornare: sed opus insuper est, ut finis ille, quem ea respiciunt, eximius sit, atque arduus, suæque præstantiam in ipsum quoque instrumentum sibi famulans, additumque trajiciat: quum finis scilicet eminentia, & difficultas, cujusque instrumenti quæque elegantiam, dignitatem, atque absolutectionem metiatur. Neque enim si quis coquinariam ligulam ad spumam ex ferventibus leberibus deradendam, aut flabellum ad vultum aurâ ventilandum, aut muscarium ad muscas abigendas quàm ocysimè inveniat, præclari ingenii nomine commendabitur. Cur verò? quòd licèt is instrumenta suis idonea finibus properè elaboraverit? fines tamen ipsi, nempe spumæ detractio, vultus ventilatio, muscarum depulsio paratè difficiles non sint, neque prænobiles, sed cuivis in promptu, abjecti, leves, humiles, ac plebei. Undè apertè etiam liquet, neque circulatoribus, aliisque id genus hominibus perfacetis, etsi cuncta, quæ volubili linguâ edisserunt, in unum voluptatis finem proximè referunt, ingenium esse valde exquisitum; quum hujusmodi finis adeo

vilis

A
B
C

vilis, obuius, ac minime laboriosus sit.

134. Quare facile hinc quoque conficitur, si quis artis conspicuæ insigni, operosoque fine repudiato, alium sibi finem adscititium, atque præposterum, quam despectum, tum proclivem, temerè, & perversè fingat, substituaturque, quamvis deteriori huic fini instrumenta congruenter excudat, tantum nihilominus sibi eum de ingenii excellentiâ deterrere; quanto præposterus finis, ac despicatus germani, restique finis perfectione humilior est. Nam si quis Imperatoris acinacem, quo tot sibi victorias, gloriamque peperit immortalem, in lignum, aut bipalium, ad terram vulnèrandam, fodiendamque convertat; si regium paludamentum ex purpurâ in frusta discerpat, atque ad sordes ab equorum pedibus detergendas adhibeat; si Virgilianum poema ad involucria scambrorum, rhomborumque fabricanda dilaceret; in magnamne existimationem, ac famam apud omnes abibit? Nihil minus. Quippe ubi antea gladio, militari scilicet instrumento belli victoria; tanquam in clypeus finis, erat proposita; chlamys ad Regis ornamentum, dignitatemque tuendam destinabatur; Æneis Maroniana ad Heroicarum virtutum imitationem suo pte nutu potissimum referebatur; perturbatis, commutatisque splendidis hisce finibus in sordidos, atque obscuros, bellicæ nam mirum victoriæ substituta rusticana terræ fessione; regio ornamento in mulonicum equorum ministerium abjecto; Heroicæ imitationis vices fallamentorum operimento occupante;

cul

cui illico, subductis rationibus, perspectum non sit, ex ista finium perturbatione, & corruptelâ nihil emicare posse ingenii, aut solertiae; sed istorum unumquemque artificum; ex gladio ligonem; ex regiâ chlamyde centunculos, & scruta, ex Virgilianâ Æneide cucullos & involucria formantem: tanto obtusiore, stupidioreque esse ingenio; quanto & ligo gladio; & centunculus chlamydi; & papyraceum involucrum Maroniano operi concedit, longeque impar; imò nulla propemodum ratione conferendum est; quantoque item dignitatis intervallo terræ fossionem belli victoria; detractioem sordium regius ornatus; gari, pisciumque tegumenta divinum poema à tergo relinquit?

135. Sed operæ pretium est, Auditores, horologium, miri artificii instrumentum, è ferro, chaybeque conflatum, in quo tanquam in speculo veritatem hanc dilucidius intueamini, vestris oculis accurata inspectione lustrandum subijcere. In ejusmodi machinamento dentatæ aliquot rotæ, striato axis verticillo interjecto, mutuo commissæ, & fæderatæ, gravibusque suspensæ ponderibus, in orbem sensim sine sensu volvuntur. Ferrea in medio columella, subtili hærens filo, tenuique laminâ transversâ in capite intersecta, atque exemplibus plumbeis glandibus hinc atque illinc ex eâ pendentibus librata, totius moderatrix temporis, in subjectos orbes incidit; binisque ligulis in eorum dentes, quasi frænis, ex intervallo injectis, rotas in gyrum raptas, descri-
ptâ

E
F

G

A

B

C

ptâ ad numerum morâ, in singula penè momenta sustinet, & relaxat. Tandem ubi princeps tota penitus circumvoluta est, cavam in crenam decidit sufflamine, libramentis ad terram festinato decursu recellentibus, illico solvitur in arena, malleumque versatilem incitato verbere intinnabulum ex ære campano solum impellit, quotque ictus malleus instigit, tot idem horas tundendo designat. Hoc instrumentum ad dimetienda temporum spatia excogitatum, tot in rotas, ac ferram cetera graphicè descriptum, magnum, sagaxque artificis, qui id fabricavit, ingenium insignitè demonstrat. Cur autem? quia singula ejus ferramenta ad finem horarum partiendarum eminentem, atque arduum scitè facta, & limata sunt. Si quis ergo, quò ingenii palmam talis horologii artificis præriperet, tot illis orbibus, rotisque minime contentus, alias insuper ex argento, vel auro rotas vellet adungere; si multos præterea stylos ferreos variè pictos interponeret; si orbis singulos minutiores in dentes secaret; si nihil ferme è ferro toleraret, sed omnia propè ex auro supponeret; si argenteos capreolos in florum speciem, ad elegantiam passim infereret; arbitramini vos, quæso, Auditores, num priorem illum artificem ingenii gloriâ antecelleret? num tam spissâ rotarum, stylorum, capreolorumque additâ suppellectile, solertius ullum specimen, aut vestigium ederet? Tantum abest, ut sollers is dicendus esset, ut potius, tanquam importunus ardelio, tanquam sine ingenio stolidus æmulator, aut potius

invidus ingenii primo ex artifice egregiè emi-
 cantis evertor ridendus crederetur. At enim
 multa ex auro, vel argento valde delicata,
 valde subtilia, pretiosa valdè ex integro appin-
 xit, multos alios ex chalybe stylos adstruxit;
 multa alia ornamenta ex obryzo apposuit. **H**
 Nihil refert, quin hoc ipsum plurimum obest,
 nam tota ea confusa, atque intempestivæ su-
 pellestilis, licet tã elaborata, pretiosaq; acces-
 sio univèrsum corrumpit horologium, omnes
 orbium motus tã bene temperatos perturbat,
 totum opus, ne horas amplius metiri possit,
 moratur, præpedit, opprimit. An igitur tam ad-
 mirando opere perturbando, pervertendoque
 ullam sibi ingenii commendationem pariet,
 aut conciliabit? Quin potius summum dedecus
 quòd finem temporis dimetiendi pulcherri-
 mum in putidam, insanamque auri, atque ar-
 genti ostentationem, inconsultâ permutatio-
 ne traduxerit. Quare stolidè ambitiosus hu-
 jusmodi artifex, etiamsi tam multa vel auro **I**
 obducta, vel tota aurea proferat, ac superad-
 dat? quoties hæc prænobilem, operosumque fi-
 nem, alioquodam abjectiore sine substituto vi-
 tiant, aut amoliuntur, infante nihilo secius in-
 genio, ac bardo est. Earum enim in horologio **R**
 rotarum symmetria tanta est, tamque accu-
 rata, & præcisa singularum functionum vicis-
 sim sibi respondentium concinnitas, tam certæ
 stabilesque leges, ut non rotam ullam, non sty-
 lum, et si formatum ex auro, iisdem in mune-
 ribus addi patiantur; aut si per imprudentem
 & puerilem ingenu ostentationem ab aliquo
 alio

alio superaddantur artifice ; derepente de singulari horologii artificio , usu, ac fine adunpenitus sit, & inconsiderati artificis hebes, stupidumque ingenium unà pelluceat. Quare supervacanea illa tam densi, absurdique ornatum adjunctio , non locupletis copia ingenii est, sed, quemadmodum dicere institueram paulo ante, ingens fortunis omnibus afflicti inopia.

A 136. Jam quid hujus index horologii potendat, Adversarii mei , qui tam acuto sunt ingenio, facile, reor, divinabunt, Auditores. Vos horologium Orationis suas in partes, tanquam in rotas, argumentorum circumactas ponderibus distributæ , quæ ad animorum persuasionem , veluti ad horarum distinctionem, in Auditorum animis affectuum malleis inculcandam conformata est, quasi parum ornatum, aut minus ingeniosum despicitis. Ut verò ingeniosiores videamini, quid consilii capitis ? rationum machinas subducitis, morum affectuumque stylos ferreos aufertis , eorumque loco innumera levissimorum acuminum impedimenta passim intruditis, vel si rationum machinas non detrahitis , illas creberrimis argutiarum bracteolis , densis scommatum lac mellis, venerum, lepòrum, gratiarumque cadellis, fibulis, ac dentibus illigatis, infarcitis, oneratis. Num igitur hac argumentorum, atque affectuum infutilia nugamenta perversâ traiectione, aut tanto argutiarum rationes ipsas incredibiliter delumbantium luxu ingenii vobis palmam asseritis ? Avertat omen Deus. Quia hæc ipsa illecebrarum intemperantia, illa

illa illa est, quæ Orationem, quò minùs in orbem persuasionis ferri queat, sufflaminat, a- **E**
 liumque finem extraneum, inanem, ac nugatorium immodicæ oblectationis, putidæque ostentationis, proprio, in isto, præcipuoque persuasionis sine perdifficili, ac sublimi neglecto, temerè arcessit, ingerit, obtrudit. Tanta quippe argumentorum in Oratione ad persuadendum distributorum harmonia est, concentus inter se tam aptus, dispositio tam artificiosa; ut si ad ingenii celebritatem mendicandam istarum amœnitatum redundantiam obruatur, finis persuasionis, opus nimirum, ut paulò post docebo, maximum, extemplo sit conclamatus, atque ejusmodi Orationum, Concionumve architecto stupidi cujusdam, ac delirantis ingenii nota turpissima inuratur. Potrò illa tanta non verorum acuminum, aut ornamentorum, sed speciem dumtaxat, ac larvam consimilis ornatus gerentium, confusa farrago, vel in lineam etiam redacta, non tam aurei ingenii, opulentique, quàm ærei, atque egeneri, ut liquet, exploratum indicium est, testatumque chirographum. **F**

137. Quare Audi ores prudentissimi, quum Adversarii tantâ ingenii imbecillitate, atque inopiâ laborent, nocte mirari, si forrè aliquam eis ingenii gloriolam inter disceptandum hætenus visus sum indulgere. Nam quum huic de ingenio controversiæ profligandæ nondum esset locus; ne veritatis tela subdola declinatione illi malitiosius ludificarentur, vel stomachabundi muginarentur aliquid quam ego **A**

ego eis ingenij non gloriam, sed umbram concedendam putavi. At ingenij sollertis, acuti, vereque divitis solidam laudem nunquam attribui, sed merum fucum, motumque simulacrum. Sic enim interpretor, sic censeo, Auditores, exuberantes in corpore humores causam esse ipsissimam aegræ valetudinis: optimam verò valetudinem in humorum omnium media temperataque ratione sitam esse, quam qui pervertat, sanitatem quoque necessariò evertere. Multa in homine scabies, humorum quidem vitiatorum redundantia est; at sanitatis inopia. Capilli, unguumque præsegmina ab humorum adipata cōpia proficiunt; sed corporis excrementa sunt, ac fordes. Qui binis nascuntur capitibus, vel senis in manu digitis, materiæ vim multam secum afferunt sine dubio; sed hæc humorum ejectione sunt, naturæque portenta. At quorsum ista? Ut non obscure innuam, sapientissimi Antistites, spissam sanè acuminum nubem à politulis Declamatoribus effundit; sed hæc omnia plerunque nihil aliud esse, quàm immodicos in corpore Orationis humores, ejusdem Orationis sanitatem penitus corrumpentes. Optima enim valetudo Orationis in argumentorum, affectuum, motumque persuasioni congruentium, nec non in ornamentorum apposita moderatione constituta est. Fac jam eam multa sensiculo sum intemperantia lascivire: quid inde, rogo, nisi ingenij quædam scabies, aut intelligentiæ præsegmina emanabunt? Hujus verò præij solertiam, atque

inge-

ingenium Adversariis nunquam ego detraxi,
 neque invidendum duxi. Ingenii speciem
 dumtaxat, quod verum esset ingenium, igno-
 rantibus, tum commentitiâ falsis ingenii si-
 militudine, non invitus permisi. Nôstis enim
 opinor, Auditores, C. Cæsarem quum in-
 gruentibus undiq; sicariis quæreretur ad ne-
 cem, * in mare se se dejicientem, relicto â
 tergo in fluctibus pæludamento; hostibusque
 imagine deceptis, illud pro Cæsare accipien-
 tibus, spiculisque inani prorsus conatu laces-
 sentibus, sospitem ad peninsulam Pharon
 feliciter enatâsse. Eadem omnino vos ludi-
 bria deludunt, o ingenii miseri, miserandique
 ostentatores. Acuminum ceruissam, sensicu-
 lorum minium, argutiaram sales magni opus
 ingenii exillimatis. Nugæ, logi, bullæ,
 somnia. Luditis illusi, intemperis æstuatis.
 Non ita est. Ingenii umbræ tantummodo
 ista sunt, larvata dumtaxat imago, non soli-
 da forma, aut genuina proles. Nam (ur egre-
 giè docet Quintilianus) * prima est eloquen-
 tiæ virtus perspicuitas, & quo quisque ingenio
 minus valet, hoc se magis attollere & dilatare
 conatur: ut staturâ breves in digitos eriguntur,
 & plerumque infirmi minantur. Nam tumidos,
 & corruptos, & tinnulos, & quocumque alio ca-
 razelia genere peccantes, certum habeo non vi-
 rium, sed infirmitatis vitio laborare: ut corpora
 non robore, sed valetudine inflantur.

K

Scitâ

a Florus lib. 4. cap. 2.

b Lib. 2. cap. 3.